

Bijlage A Methode

Kwesties voor het kiezen 2021

Analyse van vijf urgente maatschappelijke vraagstukken voor de komende kabinetsperiode

Redactie:

Lonneke van Noije

Debbie Verbeek-Oudijk

Jos de Haan

Bijlage A	Methode	3
	Kennissynthese voor handelingsperspectieven.....	3
	Bestudering van partijprogramma's	7
	Literatuur	9

Bijlage A Methode

In deze studie zijn vijf kwesties bestudeerd, elk in een afzonderlijk hoofdstuk waarin steeds de volgende vijf hoofdvragen zijn gesteld:

1. *Wat is het maatschappelijke vraagstuk?*
2. *Hoe kijken de burgers tegen de maatschappelijke kwestie aan?*
3. *Hoe gaat het recente beleid met de kwestie om?*
4. *Wat weten we op basis van de wetenschappelijke literatuur over de oorzaken en aanpak van de maatschappelijke kwestie?*
5. *Hoe verhouden politieke verkiezingsprogramma's zich tot de handelingsperspectieven?*

De schets van de problematiek (inclusief de maatschappelijke trends en de invloed op de kwaliteit van leven voor verschillende groepen burgers, en op de kwaliteit van de samenleving) (vraag 1) is gebaseerd op uiteenlopende literatuur en beleidsdocumenten. Deze bronnen zijn ook gebruikt voor de schets van recent beleid en de achterliggende veronderstellingen bij de kwestie (vraag 3). Voor de beschrijving van het burgerperspectief (vraag 2) maken auteurs gebruik van beschikbaar enquêtemateriaal, soms aangevuld met kwalitatieve gegevens van focusgroepen, interviews en dergelijke uit bestaand onderzoek. Een veelgebruikte monitor voor percepties van uiteenlopende maatschappelijke problemen en de ontwikkeling daarin, is het brede Continu Onderzoek Burgerperspectieven (COB) van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Daarnaast is bijvoorbeeld gebruikgemaakt van Culturele Veranderingen en de European Values Study (EVS). Naast data uit deze domeinoverstijgende monitors worden domeinspecifieke enquêtes als de Verkenning Energietransitie (VET'19) en secundaire bevindingen uit gepubliceerd kwantitatief en kwalitatief onderzoek geraadpleegd. Wij verwijzen naar de desbetreffende hoofdstukken voor een volledig beeld van de gebruikte bronnen. Er zijn geen nieuwe data verzameld.

Kennissynthese voor handelingsperspectieven

Vraag 4 is erop gericht om voor elke kwestie veelbelovende handelingsperspectieven uit de wetenschappelijke literatuur af te leiden. Deze handelingsperspectieven worden gebruikt als referentiekader waarmee veronderstellingen in de partijprogramma's worden vergeleken. Systematiek, herleidbaarheid en onderbouwing zijn daarom centrale uitgangspunten. Hieronder volgt een beschrijving van de systematiek die in hoofdstuk 2 t/m 6 is gevolgd om tot een antwoord op vraag 4 te komen.

Literatuurstudie in drie stappen

Als vertrekpunt is ten eerste in kaart gebracht wat binnen het SCP al aan inzichten bekend is. Wat heeft het SCP al over de kwestie gepubliceerd en welke oplossingen zijn daarin gesuggereerd? Hiervan zijn de auteurs vaak al als vanzelfsprekend op de hoogte, omdat zij niet zelden aan dit werk hebben meegeschreven. Aangezien de onderzoekstraditie binnen het SCP per kwestie verschilt, evenals de reikwijdte en de recentheid van het onderzoek, is in twee vervolgstappen aanvullende literatuur verzameld.

In een tweede stap selecteerden auteurs zelf toonaangevende wetenschappelijke publicaties, waarbij in het bijzonder is gezocht naar systematische literatuurreviews en metastudies die de stand van zaken van het onderzoek weergeven. Daarvoor hebben de auteurs de belangrijkste Nederlandse en internationale tijdschriften op hun terrein geraadpleegd. Dergelijke literatuurreviews hebben vaak expliciet tot doel om tot samenvattende conclusies te komen over de effectiviteit van interventies, de

plausibiliteit van mechanismen en de aanwezigheid van randvoorwaarden en neveneffecten, waardoor ze voor ons van grote waarde zijn.

In de derde en meest uitvoerige stap is een systematische literatuursearch uitgevoerd door externe informatiespecialisten van onderzoeksbureau VDDenk. Uit de opgeleverde zoekresultaten selecteerden de auteurs de relevante publicaties op basis van een aantal inhoudelijke criteria (zie hierna). De relevantie van de publicaties werd in een database geregistreerd (Access of Endnote, afhankelijk van de voorkeur van de auteur). Het belangrijkste doel van deze aanvullende literatuurverkenning is om de meest prominente en actuele inzichten in beeld te krijgen, maar daarbij eventuele blinde vlekken die elke onderzoeker op zijn terrein kan hebben, zo veel mogelijk uit te sluiten.

Om de literatuurstudies naar de vijf kwesties zo robuust en betrouwbaar mogelijk te maken, hebben we een aantal stappen gevolgd die onderdeel uitmaken van de methodologie van de *scoping studie* (Aksey en O'Malley 2005). De stappen die wij ter harte genomen hebben zijn: het vooraf opstellen van een zoekprotocol met daarin een vooraf opgestelde zoekvraag en vooraf opgestelde in- en uitsluitingscriteria, en het systematisch doorzoeken van gepubliceerde wetenschappelijke literatuur. Het grote verschil met een bewerkelijke systematische literatuurreview is dat de methodologische kwaliteit van de zoekresultaten in een scoping studie niet systematisch wordt gescoord of gerapporteerd. Het laat zien hoe omvangrijk het relevante onderzoek is, of hierin verschillende stromingen voorkomen, wat daarvan de dominante inzichten zijn en waar eventuele lacunes liggen. In plaats van uitspraken over effectiviteit op basis van specifieke studies kunnen we daarmee uitspraken doen over wat plausibel lijkt op basis van de meeste (empirische) literatuur. Deze beperking geldt ook voor onze systematische literatuursearch.

Met deze aanvullende systematische search komen we tegemoet aan de onzekerheid dat de inzichten die we in de eerste twee stappen hebben verzameld weliswaar relevant en betrouwbaar zijn, maar dat we relevante publicaties met alternatieve inzichten hebben gemist. Het vult de leemtes op. De reikwijdte van de literatuursearch (periode, geografisch, doelgroep, thematisch) is per kwestie (hoofdstuk) dan ook aangepast aan de kennisbehoefte die na de stappen A en B nog bestaat, vanuit het idee dit onderdeel zo klein en uitvoerbaar mogelijk te houden. Met deze drie opeenvolgende onderdelen hebben we een voldoende breed beeld van de literatuur verkregen en kunnen we uitspraken over handelingsperspectieven of werkzame mechanismen voldoende en herleidbaar verantwoorden.

Er zijn twee punten van aandacht bij de conclusies die uit de literatuur kunnen worden getrokken. Ten eerste kan het zijn dat publicaties zich niet uitspreken over welke beleidsinterventies wel of niet veelbelovend zijn, maar wel inzicht bieden in verklaringen voor de problematiek in termen van oorzaken en gevolgen. Deze werkzame mechanismen bieden ook een perspectief voor beleid en zullen zo veel mogelijk worden opgetekend. Er kan dan immers worden afgewogen of maatregelen ingrijpen op de oorzaken van het werkzame mechanisme of de gevolgen ervan verzachten. Poogt de interventie het probleem op te lossen of de symptomen te bestrijden? Dus ook zonder informatie over effectieve concrete interventies geeft literatuur over verklarende mechanismen een handvat voor handelingsperspectieven. In het ongunstigste geval is er onvoldoende literatuur om veelbelovende interventies of plausibele mechanismen aan te wijzen. Elke kwestie kende wel een deelaspect waarvoor dit gold. Ook de constatering dat over een problematische kwestie voor de samenleving onvoldoende kennis beschikbaar is, is niet alleen van wetenschappelijke waarde, maar ook een relevante relativering van voorgestelde maatregelen in partijprogramma's.

Ten tweede moeten we ons ervan bewust zijn dat interventies in de literatuur naar voren kunnen komen als effectief voor het beïnvloeden van de kwestie, maar op een ander front minder gunstig kunnen scoren. Ze kunnen ongewenste neveneffecten hebben, tijdrovend, duur, praktisch

onuitvoerbaar of zelfs wettelijk of sociaal onaanvaardbaar zijn. Als we kijken naar de individuele gevolgen van beleid, hebben we bijvoorbeeld niet onmiddellijk ook de gevolgen op het niveau van de samenleving in beeld, sociaal, economisch of anderszins. Andersom kunnen gunstige gevolgen voor de samenleving verhullen hoe het (groepen) burgers individueel vergaat. In elke stap is de onderzoeker zo alert mogelijk geweest op informatie over mogelijke neveneffecten van interventies. Een integrale kosten-batenafweging was echter geen haalbaar onderdeel van de analyse. Bij het formuleren van handelingsperspectieven werden voor- en nadelen zo volledig mogelijk gepresenteerd, voor zover de literatuur deze aanreikt. Daarnaast moeten we erkennen dat we mogelijk niet alle gevolgen op alle terreinen in beeld hebben.

Zoekprocedure

De systematische literatuursearch beperkt zich tot empirische wetenschappelijke publicaties, van zowel kwantitatief als kwalitatief onderzoek, in Engelstalige databases. Er werd gezocht in de databases Elsevier/Scopus, Clarivate Analytics/Web of Science-Social Sciences Citation Index (SSCI); ProQuest/ABI-Inform Global; ProQuest/International Bibliography of Social Sciences (IBSS); Ebsco/Sociological Index (SocIndex). Boeken, rapporten of adviezen die niet in deze databases voorkwamen, maar wel verslag doen van relevant empirisch onderzoek, werden door auteurs zelf opgezocht bij de voornaamste kennis- of adviesorganen op hun terrein.

Om de informatiespecialisten van VDDenK in staat te stellen een zo precies mogelijke zoekvraag samen te stellen, stelden de auteurs, in afstemming met de bij dit project betrokken methodologen, een zoekprotocol op met in- en uitsluitingscriteria op basis van hun inhoudelijke onderzoeksvraag. Behalve de onderzoeksvragen werden in dit protocol zo veel mogelijk relevante aanduidingen voor onafhankelijke en afhankelijke variabelen geëxpliciteerd, die als mogelijke zoektermen dienst kunnen doen, alleen of in combinatie met andere termen. Ook werden hier termen meegegeven die juist uitgesloten zouden moeten worden.

Daarnaast werden verschillende criteria over de context van het onderzoek meegegeven. Zo werd de periode van publicatie afgebakend, soms op inhoudelijke gronden zoals een baanbrekende gebeurtenis voor een kwestie (bv. de economisch recessie van 2008), soms op praktische gronden omdat de literatuur voor deze periode al goed in beeld was (bv. op basis van al bekende overzichtsstudies). Ook de landen waarover de studies moeten gaan (soms Nederland, soms Europa, soms OESO-landen) en eventuele doelgroepen waarop de studies betrekking moeten hebben (bv. mensen met een migratieachtergrond, ouderen of woningeigenaren) worden afgebakend. In overleg met en op advies van de informatiespecialisten werden de exacte zoekvraag en zoekcontext na een aantal testrondes vastgesteld, waarna de informatiespecialisten deze waar nodig aanpasten aan de afwijkende vereisten van verschillende databases. In bijlage B is de zoekstrategie van elke kwestie te vinden.

Selectieprocedure

Vanwege verschillen in de omvang van het vakgebied, de breedte van de onderzoeksvraag en de afbakening van de zoekopdrachten varieerden de totale aantallen zoekresultaten sterk tussen de kwesties. Het ontdebellen van identieke vondsten was een eerste stap om het aantal zoekresultaten terug te brengen. Daarnaast hadden de kwesties verschillende hoeveelheden ruis, dat wil zeggen treffers waarvan op het eerste oog al duidelijk is dat ze niet relevant zijn. Bij hoge aantallen zoekresultaten hebben auteurs daarom eerst een automatisch filter toegepast op basis van evidente trefwoorden voor de gevonden ruis, voordat ze tot beoordeling van artikelen in de databases overgingen.

Voor sommige kwesties bleek het aantal zoekresultaten daarna nog te hoog om de relevantie ervan met de beschikbare mankracht binnen de beperkte tijd handmatig te kunnen vaststellen. Om er zeker van te zijn dat kennisgenomen zou worden van de meest recente wetenschappelijke inzichten binnen de beperkte tijd die auteurs beschikbaar hadden, is er in die gevallen voor gekozen de zoekresultaten te sorteren op jaar van publicatie en publicaties van recent naar minder recent te beoordelen. Er werd dan een grens getrokken bij een haalbaar jaar in het verleden, vanuit de gedachte dat eerdere inzichten hierin meegenomen zijn. In het geval van woningverduurzaming dat het hoogste aantal zoekresultaten te verwerken had, is een willekeurige selectie van 25% van het totaal na ruis bekeken. Dit is vervolgens aangevuld met alle artikelen uit de afgelopen drie jaren. Voor hoofdstuk 2 zijn zoekresultaten tussen de jaren 2015 en 2020 beoordeeld (voor 1 subkwestie tussen 2018 en 2020), voor hoofdstuk 3 zijn dat zoekresultaten tussen 2016 en 2020, voor hoofdstuk 4 tussen 2008 en 2020, voor hoofdstuk 5 tussen 2005 en 2020, en voor hoofdstuk 6 gaat het om een steekproef van zoekresultaten van 2007 tot 2018, plus het geheel aan zoekresultaten tussen 2018 en 2020.

Tabel A.1 Aantallen artikelen na zoek- en selectiestappen^{a, b}

	unieke zoekresultaten	na filter van ruis	selectie	potentieel relevant (o.b.v. titel en abstract)	relevant
H2: ongelijke kansen in het onderwijs	4146	n.v.t.	3152	517	199
H3: arm en onzeker	6802	3180	1512	164	57
H4: arbeidsmarktpositie mensen met migratieachtergrond	1241	n.v.t.	n.v.t.	163	36
H5: langer thuis wonen van ouderen met zorgbehoefte	4113	n.v.t.	n.v.t.	335	258
H6: meedoen aan woningverduurzaming	12.337	7960	3930	400	269

a In deze tabel worden uitsluitend de resultaten van de systematische literatuursearch weergegeven. Literatuur die niet-systematisch door de auteurs zelf is verzameld en in de literatuurstudie is verwerkt, is hierin niet opgenomen. Voor het complete overzicht van relevante literatuur kunnen de literatuurlijsten van de hoofdstukken worden geraadpleegd.

b Resultaten van verschillende zoekvragen binnen een kwestie zijn hier bij elkaar opgeteld.

Voor het bepalen van de relevantie werd een eerste schifting gemaakt op basis van de titel en het abstract van de publicatie. Van mogelijk relevante artikelen werd het abstract vervolgens gelezen. In een database (Access of Endnote) werd bijgehouden of publicaties wel, niet of potentieel relevant leken. Daarbij werd ook globaal genoteerd waarom artikelen wel of niet relevant werden gevonden. Artikelen konden als relevant worden beoordeeld, omdat ze over de effectiviteit van maatregelen gaan, of over oorzaken/verklaringen van de kwestie, of er kon een andere reden worden opgegeven. Artikelen konden irrelevant worden gevonden omdat ze niet op empirische gegevens waren gebaseerd, geen relevante onderzoekspopulatie betroffen, geen interventies of verklaring onderzoeken, of om een niet gespecificeerde andere reden. De verschillende classificaties van relevantie werden in verschillende 'mappen' opgeslagen, waardoor ze later allemaal nog konden worden ingezien. Van de relevante referenties en laatste twijfelgevallen werd het integrale artikel opgevraagd en gelezen. Indien de artikelen van toegevoegde waarde waren voor de literatuurbespreking, werden ze uiteraard ook in de literatuurlijst van het desbetreffende hoofdstuk vermeld, naast de publicaties die de auteurs zelf al hadden geselecteerd als onderdeel van de eerste twee stappen of als aanvullende grijze literatuur.

Bestudering van partijprogramma's

Voor de beantwoording van vraag 5 verplaatsen we onze aandacht van wat de wetenschap over de kwesties te vertellen heeft naar wat de politieke partijen erover te zeggen hebben. We gebruiken de handelingsperspectieven van onderzoeksvraag 4 om te reflecteren op de voorstellen uit de partijprogramma's. Die reflectie bestaat uit een vergelijking tussen de handelingsperspectieven en de partijvoorstellen, waaruit een constatering volgt van de mate waarin er wetenschappelijke onderbouwing bestaat, ten gunste of ten ongunste, van de plannen van (clusters van) partijen. Daarvoor brengen we in kaart welke maatschappelijke doelen partijen nastreven, welke middelen (beleidsmaatregelen) ze voorstellen om deze doelen te realiseren en welke redeneringen ze daarbij presenteren over onderliggende oorzaken van het probleem om de effectiviteit van de voorgestelde middelen aannemelijk te maken. In beleidsevaluaties worden dit ook wel veronderstelde finale relaties (doel < middel) en causale relaties (oorzaak > gevolg) genoemd, waarmee de beleidstheorie kan worden gereconstrueerd (Leeuw 1989; Hoogerwerf en Herweijer 2003; Scholtens 1994; Van Noije en Wittebrood 2008). In onze beschrijving van de partijprogramma's houden we het voor de toegankelijkheid echter bij meer dagelijkse begrippen als doelen, middelen of maatregelen en oorzaken of verklaringen.

De partijprogramma's variëren in de mate waarin ze de betreffende kwesties adresseren, de mate waarin ze concrete beleidsmaatregelen formuleren en de mate waarin ze de verwachte effectiviteit voor de gestelde doelen met redeneringen onderbouwen. De behandeling van kwesties in de programma's kan uiteenlopen van abstracte visies, via de formulering van concretere doelen tot het specificeren van praktische middelen. Dat heeft tot gevolg dat de partijen die het meest concreet zijn en het meest aansluiten bij het niveau van onze handelingsperspectieven (m.a.w. zich het meest in de kaart laten kijken), weliswaar de grootste kans maken op een oordeel van plausibiliteit, maar tegelijkertijd het grootste risico lopen op de tegenovergestelde kwalificatie van gebrek aan bewijs. Door de ongelijksoortigheid van de programma's is ook het niveau waarop wij uitspraken kunnen doen ongelijksoortig. Voor een deel is dit een onvermijdelijk gevolg van partijkeuzes, voor een deel kunnen we dit compenseren door behalve aan de veelbelovendheid van voorgestelde maatregelen ook aandacht te besteden aan verschillen in normatieve uitgangspunten, die soms verklaren waarom geen maatregelen worden voorgesteld, en aan verschillen in veronderstelde verklaringen voor problemen, die soms een indirecte ingang tot oplossingen kunnen bieden. Uitspraken kunnen daarom op de volgende drie niveaus worden gedaan.

Ten eerste constateren we óf de kwestie in het partijprogramma aan de orde wordt gesteld. Het feit dat men een kwestie agendeert, betekent dat die partij een probleem constateert waarvoor beleid gemaakt moet worden. Een andere partij ervaart dezelfde situatie wellicht niet als problematisch en kan er dan ook voor kiezen om een ander doel na te streven of de situatie te laten zoals deze is. Partijen verschillen in de mate waarin en de redenen waarom zij kwesties problematisch vinden en hoeven het dus niet alleen oneens te zijn over de middelen waarmee doelen worden nagestreefd, maar überhaupt over de doelen van beleid. Deze verschillen berusten op ideologische, politieke, religieuze of andere overtuigingen. In termen van beleidstheorieën spreekt men dan over normatieve veronderstellingen. Die normatieve uitgangspunten expliciteren we per kwestie en beschouwen we als een gegeven. We stellen ze niet ter discussie, maar hun eventuele feitelijke consequenties voor delen van de bevolking en aspecten van de samenleving wel, als de analyses van handelingsperspectieven daarvoor onderbouwing leveren. Zo is woningverduurzaming of armoede niet voor elke partij een even urgente kwestie, maar wetenschappelijke inzichten kunnen wel aanleiding geven tot uitspraken over de gevolgen van het uitblijven van beleid voor het leven van burgers en de samenleving.

Ten tweede inventariseren we of partijen al dan niet met concrete oplossingen (beleidsmaatregelen) komen voor de benoemde problemen. Vaak erkennen politieke partijen onderling dezelfde maatschappelijke problemen, maar staan ze andere oplossingen voor. Op basis van politieke, ideologische, religieuze of andere overtuigingen kan een partij besluiten bepaalde middelen niet in te willen zetten (ondanks eventueel aangetoonde effectiviteit) en andere wel. Op uitspraken over in te zetten maatregelen/oplossingen kan vanzelfsprekend alleen worden gereflecteerd als deze concreet worden genoemd. Vervolgens gaan we na in hoeverre er wetenschappelijke evidentie is voor de veronderstelling dat deze maatregelen zullen bijdragen aan het doel en een positieve bijdrage leveren aan de maatschappelijke kwestie. In de praktijk blijkt dit het niveau waarop de meeste uitspraken kunnen worden gedaan. Verkiezingsprogramma's zijn vaak een aaneenschakeling van oplossingen; wat varieert zijn de mate waarin deze oplossingen de vorm van concrete maatregelen aannemen en de mate waarin de oplossingen worden onderbouwd.

Deze onderbouwing brengen we ten derde in kaart, voor zover aanwezig. Dat is vooral relevant wanneer partijen de kwestie problematiseren, zonder er maatregelen voor aan te dragen. We gaan dan na of ze oorzaken van het probleem benoemen, die zij als mogelijke ingang tot een oplossing veronderstellen. Zoals we zullen kijken naar de wetenschappelijke evidentie voor de voorgestelde middelen, kunnen we dit ook doen voor de veronderstelde oorzaken of verklarende mechanismen. Op deze manier voorkomen we dat partijprogramma's die zich op de vlakke houden over concrete maatregelen, direct terzijde moeten worden geschoven, terwijl het partijprogramma wel indirect kansrijke inzichten over de kwestie communiceert.

Door de wetenschappelijke inzichten over oplossingen en verklaringen (handelingsperspectieven) uit onze kennissynthese te confronteren met uitspraken over doelen, middelen en verklaringen in verkiezingsprogramma's, kunnen we uitspraken doen over de mate waarin er wetenschappelijke onderbouwing bestaat voor de partijvoorstellen en of hiervan dus een gunstige bijdrage aan de maatschappelijke kwesties verwacht mag worden. Dit doen we in beginsel niet op het niveau van de afzonderlijke partijen, maar op het niveau van oplossingsrichtingen waarachter zich vaak meerdere partijen scharen. Op basis van verschillen en overeenkomsten in de gekozen doelen en middelen komen clusters van partijen naar voren rond de (sub)kwesties. Het is mogelijk dat partijen weliswaar hetzelfde doel nastreven, maar dat niet dezelfde middelen voor hen acceptabel zijn. Ook is het andersom mogelijk, dat ze dezelfde middelen inzetten, maar voor een ander doel; zij kunnen elkaar dan weliswaar pragmatisch, maar niet per se ideologisch vinden. Naarmate er meer overeenkomsten zijn tussen de problemen die partijen willen aanpakken en de oplossingen waarmee ze komen, is de verwantschap en kans op vruchtbare samenwerking groter.

Voor dit deel van de studie hielden we steeds de geschreven tekst van de individuele verkiezingsprogramma's aan. Er is niet met de partijen gecorrespondeerd over onze reflectie op hun programma's, om elk verkiezingsprogramma onafhankelijk, gelijk en transparant te behandelen. Meegenomen zijn de programma's van partijen die in 2017 in de Tweede Kamer zijn gekozen én zich hebben aangemeld voor de verkiezingen van 2021. Dat betekent dat de programma's van de volgende partijen zijn meegenomen (in alfabetische volgorde):

1. 50PLUS
2. Christen-Democratisch Appèl (CDA)
3. ChristenUnie (CU)
4. Democraten 66 (D66)
5. DENK
6. Forum voor Democratie (FvD)
7. GroenLinks (GL)
8. Partij van de Arbeid (PvdA)

9. Partij voor de Dieren (PvdD)
10. Partij voor de Vrijheid (PVV)
11. Socialistische Partij (SP)
12. Staatkundig-Gereformeerde Partij (SGP)
13. Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD)

De versies van de verkiezingsprogramma's die uiterlijk op 12 februari 2021 via de websites van de politieke partijen beschikbaar waren, zijn gebruikt voor de publicatie. Alle letterlijke passages uit de partijprogramma's waarop de auteurs hun uitspraken hebben gebaseerd, zijn letterlijk terug te vinden in bijlage C.

Literatuur

- Arksey, H. en L. O'Malley (2005). Scoping studies: towards a methodological framework. In: *International Journal of Social Research Methodology*, jg. 8, nr. 1, p. 19-32.
- Hoogerwerf, A. en M. Herweijer (2003). *Overheidsbeleid. Een inleiding in de beleidswetenschap*. Alphen aan den Rijn: Kluwer.
- Leeuw, F.L. (1989). Beleidstheorieën: veronderstellingen achter beleid. In: A. Hoogerwerf (red.), *Overheidsbeleid. Een inleiding in de beleidswetenschap* (p. 91-107). Alphen aan den Rijn: Kluwer.
- Noije, L. van en K. Wittebrood (2008). *Sociale Veiligheid Ontsluteld: veronderstelde en werkelijke effecten van veiligheidsbeleid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Scholtens, H.N. (1994). *Studiekeuze van meisjes als beleidsprobleem. Een vergelijking van het Nederlandse en het Noorse beleid om meisjes te stimuleren techniek te kiezen* (proefschrift). Enschede: Universiteit Twente.